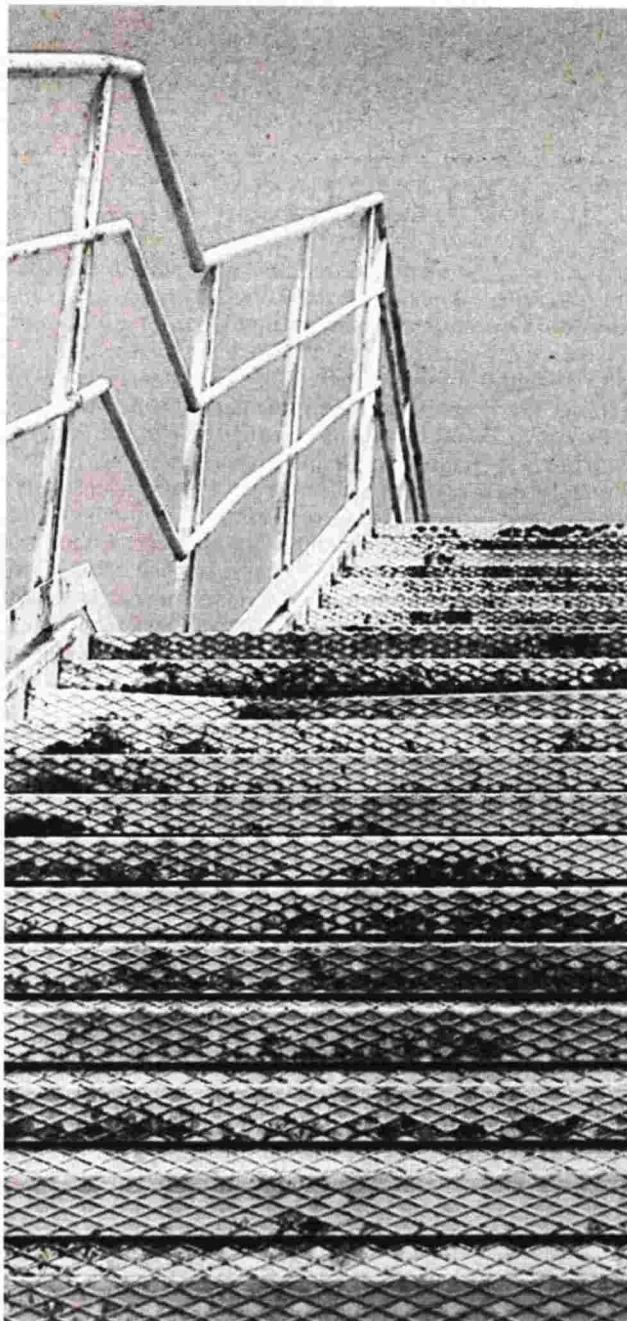

Kαθώς πλησιάζει η τεσσαρακοστή επέτειος της Μεταπολίτευσης ή (όπως την αποκαλούν όσοι έχουν την τάση να προτιμούν ένα πριν από ένα μετά) της αποκατάστασης της δημοκρατίας, η υπόκρουση των δοξολογιών για τα καλά που μας επιφύλαξε αυτή η ιστορική τομή θυμίζει μάλλον επικιδειους παρά πανηγυρικούς. Να φτάσει ο Κρίση; Να αισθανόμαστε άραγε όπως εκείνος ο χαρακτήρας στο μυθιστόρημα «Ξύλινοι σταυροί» του γάλλου συγγραφέα Ρολάν Ντορζέλες για τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, που λέει ότι χρειάστηκε ο πόλεμος για να μάθουμε ότι ήμασταν ευτυχισμένοι; Μας έμαθε η Κρίση ότι ήμασταν ευτυχισμένοι τα προηγούμενα χρόνια; Και αν ναι, τι δίδακτρα πήρε; Τι ακριβώς μας στέρησε, εκτός από την ευχέρεια να ξιδεύουμε;

Ισως την ψευδαίσθηση ότι έχουμε γίνει επιτέλους μια σύγχρονη ευρωπαϊκή χώρα. Ισως πάλι μια άλλη ψευδαίσθηση, ότι είμαστε ένας εκλεκτός λαός («λαός αρχόντων», σύμφωνα με τον φαιάς απόχρωσης όρο κάποιων ριπτοροφίλοσοφών μας) με ασύλληπτες ικανότητες, αν και είναι αλήθεια ότι δεν κάναμε, δύλια αυτά τα σαράντα χρόνια, τίποτα που να το επιβεβαιώνει, αν εξαιρέσουμε κάποιες αθλητικές επιτυχίες, που οι περισσότερες μύριζαν έντονα χημείο. Και πάντως δεν ήμασταν ευτυχισμένοι. Αν δεν θεωρήθει αξιόπιστη η μαρτυρία της λογοτεχνίας, αφού έχει αποφασιστεί ότι οι διανοούμενοι είναι καθ' ξένι μεμφίμοιροι, ίσως είναι πειστικότερα τα στοιχεία για τη συνεχία και αλματώδη αύξηση των Ελλήνων και των Ελλήνων που κατέφευγαν σε ψυχοθεραπευτές – ήδη πολύ πριν από την Κρίση.

Aυτό δεν σημαίνει υποτίμηση των κατακτήσεων της Μεταπολίτευσης. Είναι αναμφισβίτητο ότι ποτέ πριν η Ελλάδα δεν έζησε μια τόσο μακρά περίοδο ειρήνης, ελευθερίας του λόγου και δημοκρατικής διακυβέρνησης. Ποτέ πριν δεν γνώρισε έναν τόσο εκτεταμένο θεσμικό εκσυγχρονισμό, χάρη κυρίως στην ένταξή της σε αυτό που ονομάζεται σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση. Και ποτέ το κατά κεφαλήν εισόδημα των Ελλήνων δεν ήταν τόσο ψηλά στην παγκόσμια κατάταξη (ακόμη και τώρα, μέσα στην Κρίση), μολονότι ξέρουμε όχι μόνο πώς επιτεύχθηκε αυτό αλλά και πώς μεταφράστηκε με τους όρους της συλλογικής εμπειρίας: ως καταναλωτική αμετρία μάλλον παρά ως καλύτερη ποιότητα ζωής.

Το τελευταίο μάς φέρνει ολόσια στο σκέλος των ελλειμμάτων της Μεταπολίτευσης. Η ποιότητα ζωής έχει να κάνει με την ποιότητα των δημοσίων υπηρεσιών, του αστικού και φυσικού περιβάλλοντος, του οικονομικού μοντέλου, του τρόπου συμβίωσης των πολιτών, του πολιτικού διαλόγου, των μορφών ψυχαγωγίας, πάνω από όλα της παιδείας, γιατί αυτή είναι η επιπτώση των άλλων. Σε όλους αυτούς τους τομείς, και σε αρκετούς ακόμη, η Μεταπολίτευση δεν μας έδωσε πολλές αφορμές να μιλάμε ικανοποιημένοι για πρόσδοτο. Μάλλον για οπισθοδρόμηση θα έπρεπε να μιλάμε. Ο λαϊκισμός, ενδημικός στην Ελλάδα, παρέμεινε καθοριστικός

Μια ανήλικη σαραντάρα

ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΚΟΥΡΤΟΒΙΚ

Το μελαγχολικό συμπέρασμα που θα συνόψιζε κάθε απολογισμό της Μεταπολίτευσης είναι ότι ο αστικός εκσυγχρονισμός της εκκρεμεί πάντοτε. Αυτό είναι ιδιαίτερα οδυνηρό για μια μερίδα αριστερών της γενιάς μου, που πίστευε (και εξακολουθεί να πιστεύει) ότι η αστική ολοκλήρωση είναι το απαραίτητο σκαλοπάτι για να προχωρήσουμε πιο πέρα. Μπορεί σήμερα να βλέπουμε αυτό το σκαλοπάτι πιο πολύ σαν πλατύσκαλο, να έχουμε καταλάβει ότι η αστική δημοκρατία είναι απέιρως πρωτότερη – και προοδευτικότερη – από τα συστήματα που μας γοίτευαν μια φορά κι έναν καιρό. Άλλα δεν είναι το τέλος της Ιστορίας και τα σημάδια παρακυπής της γίνονται όλοένα πιο αισθητά στις χώρες όπου έχει υπερωριμάσει. Μόνο που εκεί η κριτική της έρχεται από ομάδες που έχουν αναγνωρίσει και αφομοίώσει τις κατακτήσεις της. Αυτή είναι η μεγάλη διαφορά από τα καθ' ημάς.

Μαντεύω ότι και πολλοί μη αριστεροί, αλλά δημοκρατικοί και σκεπτόμενοι Ελληνες θα ήθελαν να υπήρχε και στη χώρα μας μια τέτοια προχωρημένη διερώτηση για την αστική δημοκρατία. Γιατί θα έχουν και αυτοί έντονο το αίσθημα της ματαίωσης, βλέποντας ότι έπειτα από σαράντα χρόνια το ζητούμενο παραμένει το ίδιο όπως πριν και μαζί με την Ελλάδα μένουν πίσω αναγκαστικά και οι προβληματισμοί τους, όπως και οι δικοί μας. Γιορτάζουμε τα γενέθλια μιας σαραντάροντς που δεν λέει να ενηλικιώθει.

πέσουμε ποτέ στα χέρια τους, αν και δυστυχώς δεν μας προστατεύει από την αισθητική τους. Η Ελλάδα εξακολούθησε να διώχνει τα καλύτερα παιδιά της, γιατί η καθημερινή εμπειρία επιβεβαίωνε ότι στη χώρα αυτή δεν υπάρχει θέση για τους άξιους και τους τίμιους.

Για όλα αυτά έχει πολύ μεγάλο μερίδιο ευθύνης η Αριστερά, που δέσποσε ιδεολογικά αυτά την περίοδο. Άλλα η ιδεολογία της, ως μήτρα του ήθους της και οδηγός της συμπεριφοράς της, δεν είχε καμία σχέση με την προδικτατορική. Από Αριστερά της εργατικότητας έγινε Αριστερά του δικαιώματος στην τεμπελά, από Αριστερά της μόρφωσης Αριστερά της αιτάρεστης αιμορφωσίας. Πουθενά δεν φάνηκε αυτό με τόσο κραυγαλέο τρόπο όσο στη δημόσια εκπαίδευση και στον συνδικαλισμό, δύο τομείς τους οποίους οδήγησε στον εκφύλισμό, αδειάζοντάς τους από κάθε θετικό περιεχόμενο. Φτάσαμε έτσι στο σημείο να γράφονται στα πανεπιστήμια συνθήματα όπως «Το μόνο πανεπιστήμιο που φωτίζει είναι αυτό που καίγεται» και να εκδίδεται από συνδικαλιστές «αγωνιστική» εφημερίδα με τον μνημειώδη τίτλο «Το ρεπό». Το ρεπό ήταν άλλωστε ο πραγματικός σκοπός ουκ ολίγων απεργιών και θυμάμαι την ιστορία που διηγήθηκε κάποτε ο Θοδωρής Καλλιφατίδης για έναν φίλο του εργατοπατέρα, ο οποίος οργάνωσε απεργία του κλάδου του για να μπορέσει να βγει έχω μαζί του σε ένα πέρασμά του από την Αθήνα μια εργάσιμη ημέρα.

Νομίζω πως το μελαγχολικό συμπέρασμα που θα συνόψιζε, ρητά ή άρρητα, κάθε απολογισμό της Μεταπολίτευσης είναι ότι, παρά την αστική όψη που απέκτησε η Ελλάδα στη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο αστικός εκσυγχρονισμός της εκκρεμεί πάντοτε. Αυτό είναι ιδιαίτερα οδυνηρό για μια μερίδα αριστερών της γενιάς μου, που πίστευε (και εξακολουθεί να πιστεύει) ότι η αστική ολοκλήρωση είναι το απαραίτητο σκαλοπάτι για να προχωρήσουμε πιο πέρα. Μπορεί σήμερα να βλέπουμε αυτό το σκαλοπάτι πιο πολύ σαν πλατύσκαλο, να έχουμε καταλάβει ότι η αστική δημοκρατία είναι απέιρως πρωτότερη – και προοδευτικότερη – από τα συστήματα που μας γοίτευαν μια φορά κι έναν καιρό. Άλλα δεν είναι το τέλος της Ιστορίας και τα σημάδια παρακυπής της γίνονται όλοένα πιο αισθητά στις χώρες όπου έχει υπερωριμάσει. Μόνο που εκεί η κριτική της έρχεται από ομάδες που έχουν αναγνωρίσει και αφομοίώσει τις κατακτήσεις της. Αυτή είναι η μεγάλη διαφορά από τα καθ' ημάς.

Μαντεύω ότι και πολλοί μη αριστεροί, αλλά δημοκρατικοί και σκεπτόμενοι Ελληνες θα ήθελαν να υπήρχε και στη χώρα μας μια τέτοια προχωρημένη διερώτηση για την αστική δημοκρατία. Γιατί θα έχουν και αυτοί έντονο το αίσθημα της ματαίωσης, βλέποντας ότι έπειτα από σαράντα χρόνια το ζητούμενο παραμένει το ίδιο όπως πριν και μαζί με την Ελλάδα μένουν πίσω αναγκαστικά και οι προβληματισμοί τους, όπως και οι δικοί μας. Γιορτάζουμε τα γενέθλια μιας σαραντάροντς που δεν λέει να ενηλικιώθει.